

ความถูกต้องของอิทัปปัจจยตา

[ชุดลอยปทุม อันดับ ๗๘]

พุทธทาสภิกขุ

อุทิศนา

ลอยธรรมะมาลัย	ลงสู่โลกอันเบียดบีบ
แผ่ธรรมะรังษี	ตามพระพทททรงประสงค์ ฯ
มันหมายจะเสริมศาสน์	สถาปนโลกให้อยู่
ปลอดภัยพินาศ, คง	เป็นโลกศุขสถาพร ฯ
หากแล้งพระธรรมญาณ	อันธพาลกลีบร
จะครองโลกเป็นอากร	ให้เลวสู่เดรัจฉาน ฯ
จะทุกข์ทนทั้งคนวัน	พิชิตก้นบมีประมาณ
ด้วยเหตุอหังการ	เข้าครองโลกวิโยคธรรม ฯ
บรรษัทพระพทองค์	จึงประสงค์ประกอบกรรม
ตามแนวพระธรรมนำ	ให้โลกผองผ่องพันภัย ฯ
เผยแผ่พระธรรมทาน	ให้ไพศาลพิชิตชัย
แปดหมื่นสี่พันนัย	อุทิศทั่วทั้งปถพี ฯ

พ.ท.

๒๕๒๓

ความถูกต้องของอิทัปปัจจยตา

[ชุดลอยปทุม อันดับ ๗๘]

ท่านอาจารย์พุทธทาสภิกขุ

บรรยายภาคอาสาฬหบูชา

ในชุด อานุภาพแห่งความถูกต้อง (สัมมัตตา)

ณ ลานหินโค้ง สวนโมกขพลาราม อ.ไชยา

๒๙ สิงหาคม ๒๕๒๔

ศรัทธาบริจาค

ของ

ผู้มาเยี่ยมสวนโมกข์แต่ละปี

พิมพ์ครั้งที่ ๑ : ๑๐๐๐ เล่ม

๒๐ กรกฎาคม ๒๕๒๙

(สงวนลิขสิทธิ์)

ความอดทน

สู้กับความอดทน ละระระยับ ตัปลงได้
หนนมีใช้ เพราะเขา ตามสนอบ
สิ่งนี้อดทน นี่ทัน ตั้งมั่นมีผล
แต่เพราะต้อง ฆ่ามัน นี่บรรลือ,
ให้ปลุก ปรกฏ แทนร้านอดทน
ความร้อหไม่ มีมาก อย่างสงสัย
ทั้งอาจผลัด ฤคฤร งานโต,
ให้ล่องไป ลอยลี มีสุขเย็น ๆ

ผู้สอน อิมพิง

ความสูง

ความเอื้อ ความสูง,
จิตรกร จาก คนชอบแท้ มีเรื่อง
"แกกีส, มีนีส, ตกเวลา"
แต่สูงแท้ ๆ เนี้ย ยังเดลบร

ถ้าเขาเอา ตัวตนเขา, ก็น่าจะสูง,
ถ้ามันเอา เขาก็ "สูง" หรือเกรียมได้
เขามีสง สูงเหนือ! อย่างน้อยไป
มันสูงเย็น หรือสูงใหม่ 4 นี้แน่ เผล

พ. อิมพิง

การรู้จักกรรม คือการรู้ว่าอะไรเป็นอะไรอย่างถูกต้อง คน
ไม่หลงใหลในสิ่งใด แม้ในความสุขหรือความดีก็ตาม ก็ต้องรู้จักอยู่
กับสิ่งใดอย่างถูกต้อง. มิฉะนั้นจะเป็นความทุกข์ในใจ ย่อม
มิเป็นอันดีแท้แห่งความสุขในโลก สังขารทั้งปวงที่รู้กรรมอย่างแท้-
จริง. ความเห็นแก่ตัว ย่อมเกิดไม่ได้เพราะเหตุนี้. ความรัก
เพื่อนมนุษย์ด้วยกัน มิได้ยึดโยง แม้ว่าจะมีความเห็นต่อ
กันที่ต่างกันมากน้อยเพียงไร. ผู้ประพฤตกรรม ย่อม
รู้สิ่งใดสิ่งหนึ่ง เมื่อรู้สิ่งใดก็ตามได้ประพฤตกรรม หรือเมื่อได้ทำ
หน้าที่ของตนอย่างถูกต้อง. ความเพียรพยายาม ใน
ข้อนี้ ทำให้รู้สิ่งหนึ่งสิ่งใด. มิใช่ด้วยความสุขอันเป็นภยา
คือ สุขใจมากจนเกินไปหรือ คือ สุขใจมากจนเกินไป กาย และ
ใจที่ต่างเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันเหล่านั้น เสียแล้ว.

กรรม: ข้อใดที่เราผู้ใดทำสิ่งใดอย่างถูกต้อง รู้จักสิ่ง
ใดแล้วสิ่งหนึ่ง และสิ่งอื่นอย่างถูกต้อง, มีหน้าที่ที่ทราบ
การปฏิบัติหน้าที่ ได้เป็นอย่างดีหรือสิ่งอื่น มิใช่ความดี ความ
ถูกต้อง คือเป็นไปเพื่อ สันติสุขสันต์บุคคล และ สันต์ภาพ
ของสังคม โดยส่วนเดียว, มิใช่ทำดีทุกทุกทุกทุกทุกทุก
ประการ แม้แต่สัตว์เดรัจฉาน และพสกนิกรชาติทั้งปวง, มิใช่
คนทำดีใจใด หรือเห็นแก่ประโยชน์ แม้แต่หนึ่งเดียว. สิ่ง
ที่เรารู้ว่า ชาติ, ชาติ, หรือ ข้อดีของชาติ ย่อมมี
แก่ผู้ประพฤตกรรม. ข้อนี้ หมายถึงความว่า ความเป็น
หรือความดีของชาติ, มิใช่ สวรรค์ นิมิตต์แต่เพียงอย่างเดียว
ภายใต้ประพฤตกรรม เมื่อต้นไปก็เป็นอย่าง.

เขา มีตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ สำนักรับทราบ พิเศษ เพื่อได้
 รู้จัก สัมผัส ทั้งภายใน ภายนอก ถูกต้องตามที่เป็นจริง เมื่อมีสิ่งใดอยู่ได้
 อย่างสงบสุข มีใช้ มีทา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ สำนักรับไว้เป็น
 ลึก ๆ นี้ เราตบความเป็นมาของบุคคล คนใด หัวใจไม่สงบ เมื่อมัน
 วนเวียนอยู่ โดยมากในโลก วัฏจักรนี้ ซึ่งกำลังขาด ขจรระ.
 เขามัวเมาในทางนอกตัวเราไม่ได้อะไรเลย แต่หาสามารถควบคุม
 ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ให้สัมพันธ์โลก แต่ในลักษณะนี้
จะไม่เป็นพิษเป็นภัยแก่เราได้ โดยอาศัยธรรมะ นั่นเอง. ที่
 คนในโลก ทำได้เช่นนี้ โลกนี้ ก็เป็น โลกที่สงบสุข น่าอยู่
 สบาย หรือเป็น โลกของ พระศรีอารยเมตไตรย ซึ่งมาทันตาเห็น
 ฤกษ์ เพราะเป็นโลกที่ ร่ม อบอุ่น ไม่ด้อย ธรรม.

ทางรอด ของโลก วัฏจักรนี้ มีอยู่ทางเดียวนี้ เท่านั้น
 คือ เดินไปตามทางธรรม. การชดเชยให้ทุกคน ได้เดินไปตาม
 ทางธรรม ย่อมเป็นกุศลอันใหญ่หลวง และสุขสุด ๆ. ขอให้ได้
 การจัดการนิพพานของธรรมะ นั้น เรายแพร์นี้ (ลงลึกไว้) ประ-
 โยชน์เต็ม ตามความประสงค์ นับแต่ผู้ที่ยังสงสัยไม่แล้ว และ
 ผู้ที่ยังมีข้อสงสัยอยู่ โดยทุกแห่งทุกมุมเถิด. ข้าพเจ้าขออัญ-
 ्ञายาทน มาในนี้ นี้ ด้อย เป็นอย่างอื่น.

พุทฺธมมส อิมมปิณฑ.

โปกษพลาธาราม, เชียง

ความถูกต้องของอิทัปปัจจยตา.*

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

การบรรยายประจำวันเสาร์ แห่งภาคอาสาฬหบูชา เป็นครั้งที่ ๙ ในวันนั้น อาทมาก็ยังคงกล่าว เรื่อง **อานุภาพแห่งความถูกต้อง** ต่อไปตามเดิม แต่มีหัวข้อย่อยเฉพาะในวันนี้ว่า **ความถูกต้องของอิทัปปัจจยตา**.

คนที่เคยฟังมาแล้ว บางคนอาจจะรำคาญหรือเบื่อว่าจะพูดเรื่องความถูกต้องไปถึงไหนกัน, พูดมาแล้วเป็น ๘ ครั้งแล้ว ยังจะพูดอีก. ถ้าคนที่ยังไม่เคยฟัง ก็จะนึกไปอีกทางหนึ่งว่า **น่าสนใจอะไรเกี่ยวกับคำว่า ถูกต้อง,** และอีกคำหนึ่งก็คือคำว่า **อิทัปปัจจยตา** คนที่เคยฟังมาหลายครั้ง

* คำบรรยายในชุดสัมมัตตานุภาพ ครั้งที่ ๙ เมื่อ ๒๙ สิงหาคม ๒๕๒๔

แล้ว ก็ว่าช้า ๆ ซาก ๆ น่าเบื่อเป็นอย่างยิ่ง, คนที่ไม่เคยฟังก็กำลังงงนอนอยู่ว่า นี่มันเรื่องอะไรกัน *อิทัปปัจจยตา* ฟังคุณัน ก็แปลก.

พุทธบริษัทควรเข้าใจเรื่อง*อิทัปปัจจยตา*.

ขอทำความเข้าใจแก่ทุกคนว่า เราจะต้องมองเห็น สิ่งที่เราเรียกว่า *อิทัปปัจจยตา* ในฐานะเป็นสิ่งที่จำเป็น, มองให้เห็นชัดอยู่ว่า มันมีความถูกต้อง เกี่ยวกับกฎ*อิทัปปัจจยตา* ในตัวเราก็คือ นอกตัวเราก็คือ ทั่วไปทั้งสากลจักรวาล ก็คือ, มัน ต้องมีความถูกต้อง ที่เกี่ยวกับ*อิทัปปัจจยตา* อยู่ มันจึงยังคงอยู่ได้ไม่วินาศ ไม่สูญหายละลายไป.

ถ้าเรารู้เรื่อง*อิทัปปัจจยตา*จริง เราก็จะมองเห็น ความถูกต้องตามกฎของ*อิทัปปัจจยตา*นั้น อยู่ในที่ทุกหนทุก แห่งรอบตัวเรา ทุกเวลาทุกสถานที่, แล้วคงจะรู้สึกไปถึง กับว่าความถูกต้อง นั้นแหละ มันเป็นความหมายที่แท้จริง ของสิ่งที่เรียกว่าชีวิต หรือของสิ่งที่เกี่ยวกันอยู่กับชีวิต ในทุกแห่งทุกมุม. *ชีวิต* ก็คือ สิ่งที่เกี่ยวข้องกันอยู่กับชีวิตก็คือ

ในทุกแง่ทุกมุม มีความหมายอยู่ที่ความถูกต้อง, มันมี
คุณค่าอยู่ที่ได้ก็ตรงที่มีความถูกต้อง.

เดี๋ยวนี้เราที่ไม่ศึกษาสุนัขและแมว ไม่มองเห็นว่า
มีความถูกต้อง อะไรที่ไหน : มันก็ทำไปตามขนบธรรมเนียม
ประเพณี ผิดบ้างถูกบ้าง, เดียวก็ร้องให้เดียวก็หัวเราะ, เดียวก็
มีไฟลุกอยู่ข้างใน, เดียวก็โง่เขลาละเมอ ๆ เพื่อไป; ไม่ใช่
ว่าเป็นความสงบเย็นเป็นนิพพานอะไรก็หาไม่ได้. ^{นี่คือผู้ที่}
^{ไม่รู้เรื่องของอิทัปปัจจยตา} หรือความถูกต้องของทุกสิ่ง
ซึ่งจะต้องมีความถูกต้องตามกฎหมายของอิทัปปัจจยตา.

ทุกคราวที่มีปัญหาเกิดขึ้น มันต้องมีอะไรที่ไม่
ถูกต้อง, ทุกคราวที่มีอันตรายใด ๆ เกิดขึ้น มันต้องมีอะไรที่
ไม่ถูกต้อง, หรือทุกคราวที่มีความทุกข์เกิดขึ้น มันต้องมี
อะไรที่ไม่เป็นความถูกต้อง. แต่คนโง่ทั้งหลายเหล่านั้น
จะไม่มองเห็นเช่นนั้น; มีความทุกข์ขึ้นมา ก็เป็นทุกข์,
หรือจะโทษผีसांगเทวดาไกลเตลิดเปิดเปิงออกไป ซึ่งเพิ่ม
ความโง่ให้มากยิ่งขึ้นไปอีกหลายเท่า. ผีसांगเทวดาไม่ได้มา
เกี่ยวข้องกับเรื่องของคนนั้น, คนนั้นมันทำไม่ถูกต้อง
ตามกฎหมายเกณฑ์ของอิทัปปัจจยตา มันก็ต้องเป็นทุกข์, แล้วก็

ไปโทษผีसांगเทวดา โสภชะตาอะไรต่าง ๆ นานา เหมือน
 ที่ทำกันอยู่ โดยมาก. แม้ที่ไปโทษเรื่องบุญเรื่องบาป
 นี้ก็ดู จะยังง้ออยู่มาก; เว้นเสียแต่จะพูดเสียใหม่ว่า *บาป*
คือทำไม่ถูกต้องตามกฎของอิทัปปัจจยตา, บุญนั้นคือมันทำ
ถูกต้องตามกฎของอิทัปปัจจยตา, ถ้าอย่างนี้ก็จะมีความฉลาด
อยู่มากทีเดียว.

ขอให้ทุกคนเข้าใจเรื่องอิทัปปัจจยตา, สำหรับ
 พุทธบริษัทนั้นจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะว่า อิทัปปัจจยตา
 เป็นหัวใจของพระพุทธศาสนา. ถ้าเป็นพุทธบริษัทแล้ว
 ไม่เข้าใจไม่รู้จักหัวใจของพระพุทธศาสนา มันจะเป็นได้
 อย่างไรกัน, ขอให้ลองคิดดู. ถ้าเดี๋ยวนี้ยังไม่รู้ว่า อิทัปปัจจยตา
 เป็นหัวใจของพุทธศาสนาแล้ว นั่นแหละคือความที่มันยังไม่
 เป็นพุทธบริษัทเลย. คนที่ยังไม่รู้ว่ อิทัปปัจจยตาเป็น
 หัวใจของพุทธศาสนา หรือไม่รู้ว่ อิทัปปัจจยตานั้นคือ
 อะไรแล้ว นั่นแหละคือคนที่ยังไม่ได้เป็นพุทธบริษัท
 เลย; หมายความว่าไม่เป็นพุทธบริษัทที่ถูกต้อง ที่แท้จริง,
 เป็นพุทธบริษัทแต่ปากว่า, เป็นพุทธบริษัทแต่ทะเบียนบัญชี
 เกิดมาก็ต้องลงไปในทะเบียนว่า นับถือศาสนาอะไร,

อย่างนี้ก็ยังมิได้รับประโยชน์ที่แท้จริงจากพระพุทธศาสนา เพราะไม่รู้ว่พระพุทธศาสนามีหัวใจว่าอย่างไร.

ทุกคนที่เป็นพุทธบริษัท จะต้องรู้จัก สิ่งที่เรียกว่า อิททัปปัจจยตา ซึ่งเป็นบทสรุปรวมของพระพุทธศาสนา; ดังนั้นควรจะพูดกันซ้ำอีก สำหรับผู้ที่ยังไม่เคยฟัง และขอให้ช่วยจำไว้ให้ดีๆ จนถึงกับว่าเป็นคำที่คล่องปาก มีอะไรเกิดขึ้นก็หลุดออกมาได้ทางปากว่า อิททัปปัจจยตา, แล้วก็ไม่ต้องคิดใจ ไม่ต้องเสียใจ ไม่ต้องหวั่นไหว คงเป็นปรกติอยู่ได้.

ความหมายของอิททัปปัจจยตา.

อิททัปปัจจยตา คือ ความจริงที่เด็ดขาดของธรรมชาติ ที่พระพุทธเจ้าท่านได้ตรัสรู้ แล้วก็ได้นำมาสอน. อิททัปปัจจยตา แปลว่า เพราะสิ่งนี้มี สิ่งนี้จึงมี, หรือว่า เพราะสิ่งนี้ดับ สิ่งนี้จึงดับ; ฟังดูแล้วมันคล้ายกับคำพูดบ้างๆ บอๆ อะไรก็ไม่รู้ ที่ว่า เพราะสิ่งนี้มี สิ่งนี้จึงมี; ถ้าฟังไม่เข้าใจ ก็เพราะว่าไม่เข้าใจมันไม่มีเรื่องอะไร.

อยากจะให้ทุกคนกำหนดจำไว้ให้ดี ว่ามันเป็นกฎเกณฑ์ที่บอกให้รู้ว่า สิ่งทั้งหลายมันจะมีตามลำพังไม่ได้, บรรดาสิ่งทั้งหลายที่มีอยู่ ที่เกี่ยวข้องกันอยู่ เป็นชีวิต เป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับชีวิต มันมีตามลำพังไม่ได้, มันต้องมีเหตุปัจจัยอะไรอย่างใดอย่างหนึ่งสิ่งนั้นจึงมี; ยกเว้นเสียแต่ พระนิพพาน หรือเรื่องที่เกี่ยวข้องกับพระนิพพาน เรื่องเดียวกันนั้น ไม่ต้องมีเหตุปัจจัยอะไรปรุงแต่ง. แต่ถ้าเป็นเรื่องเกี่ยวกับเรา เกี่ยวกับทั่วไป ยกเว้นพระนิพพาน เสียแล้ว มันเป็นสิ่งที่ต้องมีเหตุปัจจัยของมัน มันจึงจะเกิดขึ้นมาได้; มันเกิดขึ้นมาได้ แต่ตามเหตุปัจจัยของมัน, มันจะเกิดให้ผิดแปลกไปจากนั้นไม่ได้ จึงอยากจะแบ่งให้เป็น ๓ ชุด :—

๑. ชุดที่ ๑ ถ้าเป็นเรื่องภายในของเรา เราก็จะใช้คำว่า เพราะสิ่งนี้มี, หรือเพราะมีสิ่งนี้ ๆ เป็นปัจจัย สิ่งนี้ ๆ จึงเกิดขึ้น; อะไร ๆ ที่มันเกิดขึ้นในตัวเรา ในบ้านเรือนเรา ในครอบครัวเรา ในบริเวณใกล้ชิดกับเรา เราใช้คำว่า สิ่งนี้ : เพราะมีสิ่งนี้ ๆ เป็นปัจจัย สิ่งนี้ ๆ คืออีกสิ่งหนึ่ง นะ มันจึงเกิดขึ้น.

นี่ไปดูเถอะ มันต้องมีสิ่งใดสิ่งหนึ่งเป็นปัจจัย
แล้ว อีกสิ่งหนึ่งก็จะเกิดขึ้นเพราะปัจจัย; นับตั้งต้น
ตั้งแต่ว่า เพราะเมวมันกระโดด ถ้วยแก้วมันแตกแตก, นี่
อย่างไรที่สุดแล้ว ก็ยังไม่มองเห็นว่า เพราะสิ่งนี้เป็นปัจจัย
สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น; หรือว่าเรื่องที่ทำให้ต้องร้องห่มร้องไห้
เพราะมีสิ่งนี้เป็นปัจจัย สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น, เช่น ความเป็น
ความตาย ความวิบัติเสียหาย อะไรต่าง ๆ ก็ไม่มองเห็นว่า
เพราะสิ่งนี้ สิ่งนี้เป็นปัจจัย สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น. เมื่อ
มันเกิดขึ้นตามธรรมชาติเช่นนั้นแล้ว จะไปร้องให้ทำไม;
ฉะนั้น คนที่ยังต้องร้องไห้ เพราะสิ่งใดไม่เป็นไปตามใจของตัว
ก็คือคนที่ยังไม่เห็นอิทัปปัจจยตา เป็นคนโง่ในพระพุทธศาสนา.

ในทางที่ตรงกันข้าม ก็เหมือนกัน สมมติว่าได้
อะไรมานะ เช่นว่า ถูกล้อตเตอร์รางวัลใหญ่ที่สุด มันก็ดีใจจน
จะเป็นบ้า, แล้วมันก็บ้าจริง ๆ เหมือนกัน เพราะมันไม่เห็นว่า
เพราะสิ่งนี้ ๆ เป็นปัจจัย สิ่งนี้ ๆ จึงเกิดขึ้น, มันมีความ
ประจวบเหมาะของสิ่งนั้น ๆ มันจึงมีอาการอย่างนั้นเกิดขึ้น
ให้เราได้ของ ได้บุตร ภรรยา สามี ได้อะไรที่ต้องการกันนัก
สำหรับจะโง่ สำหรับจะหลงไปด้วยความรักความยินดี ไม่มอง

เห็นว่า เพราะสิ่งนี้เป็นปัจจัยสิ่งจึงเกิดขึ้น เพราะสิ่งนี้เป็น
ปัจจัย สิ่งจึงเกิดขึ้น.

ฉะนั้น ขอให้ช่วยจำกันไว้ ข้อแรกว่า ถ้าเป็น
เรื่องภายใน จะมองเห็นว่า เพราะสิ่งๆ เป็นปัจจัย
สิ่งๆ จึงเกิดขึ้น; ถ้าเป็นฝ่ายดับก็ต้องว่า เพราะ
สิ่ง สิ่งดับไป คือไม่มี สิ่งๆ จึงดับไป คือไม่มี;
เช่นว่ามันจะต้องเจ็บไข้ หรือมันจะต้องตาย มันจะเป็น
ฝ่ายดับ, ถ้าฝ่ายได้ก็เพราะมีสิ่งๆ เป็นปัจจัย สิ่งๆ จึงเกิด
ขึ้น, ถ้าเป็นฝ่ายดับก็เพราะ สิ่ง สิ่งดับไป สิ่ง สิ่ง
ดับไป.

ที่นี้ ชุดที่ ๒ จะให้เป็น เรื่องนอกตัวเรา คือไกล
ออกไปสักหน่อย ไกลออกไปนอกตัวเรา นอกบ้านนอกเรือน
ข้างนอก, เราก็มองอยู่ ได้ยินอยู่ ได้ฟังอยู่. เราก็จะเปลี่ยน
บทอภิปัจจยตาเห็นว่า เพราะมีสิ่งนั้น สิ่งนั้นเป็น
ปัจจัยสิ่งนั้น สิ่งนั้นจึงเกิดขึ้น; เหมือนเขาทะเลาะวิวาท
ฆ่ากันตายที่หมู่บ้านโน้น เพราะมีสิ่งนั้นๆ เป็นปัจจัย สิ่งนั้น
สิ่งนั้นจึงเกิดขึ้น, หรือว่าในทางที่ได้มา เพราะว่ามีสิ่งนั้น
สิ่งนั้นเป็นปัจจัย สิ่งนั้น สิ่งนั้นจึงเกิดขึ้น; เกิดขึ้นในทาง

ไต่กัฏ, เกิดขึ้นในทางเสียไปกัฏ, เรียกว่าเป็นอิทัปปัจจยตา
 เหมือนกันหมด. ฉะนั้นถ้า อะไรเกิดขึ้น ไกลตัวเรา
 ไปหน่อย ก็ว่า เพราะสิ่งนั้น สิ่งนั้นเป็นปัจจัย สิ่งนั้น
 สิ่งนั้นจึงเกิดขึ้น; ^๕นี่เป็นชุดที่ ๒ จะใช้คำว่าสิ่งนั้น.
 ที่ในตัว ไกลตัว เรียกว่าเพราะสิ่งนั้นเป็นปัจจัย สิ่งนั้นจึง
 เกิดขึ้น, ถ้าไกลตัวไปหน่อยก็ เพราะสิ่งนั้นเป็นปัจจัย สิ่งนั้น
 จึงเกิดขึ้น.

ที่นี้ ชุดที่ ๓ จะพูดให้ทั่วไปหมดเลย ไม่ใช่
 ไกลหรือไกล ก็จะถูกว่า เพราะมีสิ่งใด สิ่งหนึ่งเป็นปัจจัย
 สิ่งหนึ่งจึงเกิดขึ้น, เพราะมีสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือสิ่งหนึ่งๆ
 เป็นปัจจัย สิ่งหนึ่งๆ จึงเกิดขึ้น. ^๕นี่จะเป็นทั่วจักรวาล-
 สากลไกลไปที่สุดก็ได้, หรือว่าใกล้ๆก็ได้, กลางๆก็ได้,
 นึกในความหมดเลย.

เพราะมีสิ่งหนึ่ง สิ่งหนึ่งเป็นปัจจัย สิ่งหนึ่ง
 สิ่งหนึ่งจึงเกิดขึ้น ^๕นี่เป็นหัวใจของพระพุทธศาสนา;
 ผู้ที่ไม่เคยฟัง ก็จงฟังเสีย, และจำไว้ด้วยว่า มัน เป็นหัวใจ
 ของพระพุทธศาสนา ที่พระพุทธเจ้าท่านได้ตรัสไว้เอง.

พระพุทธเจ้าท่านได้ตรัสไว้เอง ว่านี่เป็นอาทิพรหมจรรย์,
เป็นเบื้องต้นของพรหมจรรย์ คือพระศาสนา ซึ่งเราจะต้องรู้ไว้.

จะโทษใครก็ได้ที่ว่า ทำไมจึงไม่เอาเรื่องขึ้นมา
พูด มาสอนกันให้มาก เท่ากับเรื่องพุทธัง สรณัง คัจฉามิ
นี้ก็โทษใครไม่ได้; เพราะว่าคนโง่ ไม่อาจจะฟัง, ไม่อาจ
จะรู้, เขาจึงยังไม่เอามาสอน, จะสอนแต่เรื่องง่าย ๆ ว่า
พุทธัง สรณัง คัจฉามิ ถือพระพุทธเจ้าเป็นที่พึ่ง พระธรรม
เป็นที่พึ่ง พระสงฆ์เป็นที่พึ่ง, มันง่ายดี แล้วมันก็ตรงกัน
กับที่ว่า คนมันมีนิสัยที่จะให้ผู้อื่นช่วย ต้องการความช่วยเหลือ
จากผู้อื่น. ส่วน อธิปไตยจายตานัน มัน ละเอียดลึกซึ่ง
ไม่ต้องใครช่วยใคร ไม่มีใครอาจจะช่วยใคร; ทุกสิ่งจะ
เป็นไปตามเหตุตามปัจจัยของมันเอง; เพราะไม่มีคน
ที่เหมาะสมที่จะฟัง เขาจึงยังไม่ได้อเอามาพูดกัน โดยมาก.
แต่ก็มีใช้จะไม่เอามาพูดเสียเลย, ในพระไตรปิฎกก็มีอยู่ทั่วไป
เรื่องอธิปไตยจายตานัน; ที่ในเมืองคน นี้ทำไมจึงไม่ค่อยได้
เอามาพูดกัน เพราะว่าคนมันโง่; ขอรภัยที่จะพูดอย่างนี้
เอามาพูดมันฟังไม่รู้เรื่อง ฟังไม่ถูก, ครูบาอาจารย์แห่งยุคคน
จึงไม่ค่อยได้เอามาพูด เพราะว่าคนมันโง่.

เดี๋ยวนี้ความโง่^๕ มันควรจะหมดไปที่ละกระมัง
 อย่ายู่มาตั้งยุคปรมาณูยุคอวกาศอย่างนี้. มนุษย์ที่ได้เล่า
 ได้เรียนมาอย่างสมัยปัจจุบัน^๕ มีทางที่จะเข้าใจได้ง่าย
 ในเรื่องเหตุเรื่องปัจจัย : เพราะมีสิ่ง^๕ สิ่ง^๕ เป็นปัจจัย สิ่ง^๕
 สิ่ง^๕ จึงเกิดชน ; เพราะมันเป็นเรื่องวิทยาศาสตร์อย่างยิ่ง,
 ที่ว่าพุทธศาสนาเป็นวิทยาศาสตร์ ก็เป็นกันตอน^๕ นี้เอง
 ไม่ต้องเนื่องด้วยสิ่ง^๕ อื่น, ไม่ต้องเนื่องด้วยพระเจ้าที่^๕ ไม่รู้จัก
 แต่มันอยู่ตรงกฎอันเฉียบขาดว่า เพราะมีสิ่ง^๕ สิ่ง^๕ เป็น
 ปัจจัย, สิ่ง^๕ สิ่ง^๕ จึงเกิดชน. นี่คือพระเจ้าของพุทธบริษัท
 เฉียบขาดสูงสุด. ถ้าพูดกันธรรมดา ก็เป็นวิทยาศาสตร์
 ก็เป็นของจริงอย่างยิ่งในธรรมชาติ : เพราะมีสิ่ง^๕ สิ่ง^๕
 เป็นปัจจัย สิ่ง^๕ สิ่ง^๕ จึงเกิดชน.

ขอให้ใช้อิทัปปัจจยตาจนคล่องใจ.

ขอร้องให้จำให้แม่น แล้วก็พูดกันให้ติดปาก
 ยิ่งกว่าทำวัตรสวดมนต์, ที่ทำวัตรสวดมนต์ก็^๕ อยู่ตามธรรมดา
 จะเรียกว่ายังไม่สูงสุด. พอสวดมนต์ประจำวันจบแล้ว ขอให้
 ต่อท้ายสวดมนต์ด้วยคำว่า “อิทัปปัจจยตา” : เพราะมีสิ่ง^๕

สิ่ง^๕๗ เป็นปัจจัย สิ่ง^๕ สิ่ง^๕ สิ่ง^๕ จึงเกิดขึ้น, เพราะมีสิ่ง^๕
 สิ่ง^๕ เป็นปัจจัย สิ่ง^๕ จึงเกิดขึ้น, เพราะมีสิ่ง^๕ สิ่ง^๕ เป็น
 ปัจจัย สิ่ง^๕ สิ่ง^๕ จึงเกิดขึ้น. อตมาฆอรังเกยวัน^๕

ฆอรังทุกคน ขอให้สวดมนต์ด้วยบท อิทูปัจจยตา
 ว่าอย่าง^๕นี้ ซึ่งเป็นหัวใจของพระพุทธศาสนา, ไม่เท่าไรก็จะ
 ติดปาก และไม่เท่าไรก็จะติดใจ จนลึกลงไปอยู่ในใจ.
 พอมีอะไรเกิดขึ้น มันก็หลุดออกมาจากใจ จากปากว่า อิทูป-
 ัจจยตา, อิทูปัจจยตา.

ที่มาให้หลงรัก มันก็ไล่กลับไปด้วยอิตูปัจจยตา,
 ที่มาให้หลงโกรธ หลงเกลียด ก็ไล่ให้กลับไปด้วยอิตูป-
 ัจจยตา, ที่มาให้กลัว ก็ไล่มันกลับไปด้วยอิตูปัจจยตา,
 ที่มารบกวนอยู่ในใจให้วิตกกังวลโศกเศร้า ก็ไล่มันกลับไป
 ด้วยอิตูปัจจยตา, ใคร^๕หนึ่ง คนที่^๕หนึ่งถ้าความ^๕หนึ่งเกิดขึ้น
 ก็ไล่มันออกไปด้วยคำว่าอิตูปัจจยตา, เรื่องมันก็จะหมด,
 มันก็จะล้างจิตใจเกลี้ยงได้ ด้วยคำว่าอิตูปัจจยตา. มัน
 ไม่มีจริงที่ตรงไหน นอกจากว่า ไปตามเหตุตามปัจจัยของ
 มันเอง; อย่ามัวหลงรัก หลงโกรธ หลงเกลียด หลงกลัว

หลงวิตกกังวล หลงโศกเศร้า หลงอะไรอยู่เลย, ทุกสิ่ง
ทุกอย่าง จะต้องเป็นไปตามเหตุตามปัจจัยของมัน.

นี่เราเรียกว่ากฎของอิทัปปัจจยตา หรือความจริง
เรื่องอิทัปปัจจยตา : เพราะสิ่งนี้ สิ่งนี้เป็นปัจจัย สิ่งนี้จึง
เกิดขึ้น; เพราะฟังไม่รู้เรื่อง เตียนถึงวังนอนแล้ว เพราะ
มันฟังไม่รู้เรื่อง เตียนมันถึงวังนอนแล้ว; บางคนฟัง
รู้เรื่อง ตูตาแจ้วแห้วฟังก็อยู่ก็มี. นี่ก็คู้ชี่ เตียนมันก็ยังม
อิทัปปัจจยตา.

ช่วยไปผูกเข้าเป็นคำที่จะประจำใจประจำปากว่า
เพราะมีสิ่งนี้ สิ่งนี้เป็นปัจจัย สิ่งนี้ สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น. อย่า
ต้องทะเลาะวิวาทกันเลย บุตร ภรรยา สามี อะไร ก็อย่าต้อง
ทะเลาะวิวาทกันเลย, เพื่อนบ้านร้านตลาดก็อย่าต้องทะเลาะ
วิวาทกันเลย, ถ้าว่าเขาเห็นความจริงข้อนี้.

ช่วยไปบอกตัวเองไว้ทุกวัน ๆ ทั้งเข้าทั้งเย็นว่า
หัวใจของพระพุทธศาสนา คือ อิทัปปัจจยตา ว่า เพราะมี
สิ่งนี้ สิ่งนี้เป็นปัจจัย สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น, เพราะมีสิ่งนี้
สิ่งนี้เป็นปัจจัย สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น, เพราะมีสิ่งใดสิ่งหนึ่งเป็น
ปัจจัย สิ่งใดสิ่งหนึ่งจึงเกิดขึ้น. นี่บทสวดมนต์สูงสุดศักดิ์สิทธิ์

รวมพระพุทธรูปศาสนาไว้มากี่ล้าน ล้าน ๘๔,๐๐๐ ธรรมชั้นโดย
 คำสั้น ๆ ว่าอิทัปปัจจยตา^๕นี่. อิทัปปัจจยตาแปลว่า เพราะ
 มีสิ่ง^๕เป็นปัจจัย สิ่ง^๕จึงเกิดขึ้น^๕นี้ รวมหมดพระพุทธรูป
 ภาสิต, พระธรรมคำสั่งสอนทั้งหลาย ก็รวมอยู่ในคำ
 คำสั้น ๆ นี้.

อิทัปปัจจยตา พูดสั้น ๆ ว่า ตถาตา.

ที่^๕นี้จะพูดกันถึงความถูกต้อง ความถูกต้องของ
 อิทัปปัจจยตา มันถูกต้องอย่างไร, ถูกต้องแก่ใคร, ก็อย่าง
 ก็พวก ควรจะพูดกันในวันนี้, ซึ่งตั้งหัวข้อไว้ว่า จะพูดเรื่อง
 ความถูกต้องของอิทัปปัจจยตา ในฐานะหัวใจของพุทธศาสนา
 ดังที่ไต๋กล่าวมาแล้ว.

คำว่า อิทัปปัจจยตา^๕ พูดสั้น ๆ ให้เหลือสั้นไปอีก
 ก็ว่า ตถาตา; ตถาตาแปลว่าความเป็นเช่นนั้นเอง, เช่นนั้น
 เองก็คือ เพราะมีสิ่ง^๕ สิ่ง^๕เป็นปัจจัย^๕ สิ่ง^๕ สิ่ง^๕จึงเกิดขึ้น^๕
 เรียกว่าอิทัปปัจจยตา, แต่ถ้าเราอยากจะเรียกให้สั้นที่สุดก็
 เรียกว่า ตถาตา. ตถาตาเป็นสิ่งเดียวกันกับอิทัปปัจจยตา
 แต่เรียกสั้นว่าตถาตา ความเป็นเช่นนั้นเอง, หรือเรียกว่า

อวิตถตา — ไม่ผิดไปจากความเป็นอย่างนั้น, อนัญญตตา —
 ไม่เป็นอย่างอื่นไปจากความเป็นอย่างนั้น, ทัมมัญญิตตา — เป็น
 ความตั้งอยู่ตามกฎของธรรมดา, ทัมมนิยามตา — เป็นกฎ
 ตายตัวของธรรมดา, มันก็หลายคำ มันก็ซ้ก็จะยุ่ง จำไม่ได้
 ก็ไม่ต้องจำ; แต่อย่างน้อยก็จำคำว่า อิทัปปัจจยตาไว้ให้
 ได้ว่า เพราะมีสิ่งนี้เป็นปัจจัย สิ่งจึงเกิดขึ้น.

มันก็ต้องนึกเป็นหลักกว้างไว้ทีหนึ่งก่อนว่า ความ
 ทุกข์ยากทั้งหลาย จะเป็นความทุกข์ชนิดไหนอะไรก็ตาม
 มันเกิดมาจากความไม่มองเห็นอิทัปปัจจยตา. ในทาง
 ที่จะให้โตมา ก็ทำไม่ถูกกับเรื่องของอิทัปปัจจยตา; นักเรียน
 สอบไล่ตก มานั่งร้องไห้อยู่ ก็เพราะไม่มองเห็นอิทัปปัจจยตา
 ว่าสิ่งนี้ สิ่งนี้เป็นปัจจัย สิ่งนี้ สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น, ว่าถ้ามีปัจจัย
 ที่ทำให้สอบไล่ได้ มันก็สอบไล่ได้. เดียวนี้เราไม่มีปัจจัย
 แห่งการสอบไล่ได้ เราก็กินสอบไล่ตก, แล้วก็นั่งร้องไห้ให้
 เป็นคนโง่. ทำไม่ไม่ดูว่าปัจจัยของการสอบไล่ได้มันเป็น
 อย่างไร, ปัจจัยของการสอบไล่ตกมันเป็นอย่างไร, มันมีความ
 ถูกต้องอยู่ในตัวมันเอง สำหรับจะสอบไล่ได้ก็มี สำหรับจะ
 สอบไล่ตกก็มี.

ตัวเราเป็นไปตามกฎของอิทัปปัจจยตา โดยสมมติที่
 เรียกว่าตัวเรา ที่เรียกว่าชีวิต ที่เรียกว่าตัวกูหรืออะไรก็ตามนี้
 ที่แท้มันเป็นตัวอิทัปปัจจยตา; แต่เราเอามาตั้งชื่อเสียใหม่
 ว่า ตัวกูบ้าง ตัวเราบ้าง ชื่อนั้นชื่อนี้บ้าง นี้เพราะว่าเรา
 ไม่มองที่อิทัปปัจจยตา. เราเอาตามความรู้สึก ที่เราอยาก
 จะรู้สึกตัวเรา ว่าตัวกู, ตามสมมติที่เขาให้ชื่อนานาน
 นานนี้ อย่างนี้. ที่แท้มันเป็นตัวอิทัปปัจจยตา นับตั้ง
 แต่ว่า จุตินาปฏิสนธิในท้องของมารดา คลอดออกมา
 เติบโตจนกระทั่งมานั่งอยู่ที่นี้, มันล้วนแต่กระแสแห่งอิทัป-
 ปัจจยตา ว่าเพราะมีสิ่งนี้ สิ่งนี้เป็นปัจจัย สิ่งนี้ สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น.

ถ้าดูอย่างนี้ก็เห็นว่า เรานี้มันคือกระแสแห่ง
 อิทัปปัจจยตา, และทุกอย่างที่มาเกี่ยวข้องกับเรา บิฑามารดา
 ก็ดี ข้าวปลาอาหารก็ดี บัจจยอะไรก็ดี, ที่มาเกี่ยวข้องกับ
 ตัวเราทุกอย่าง ก็ล้วนแต่เป็นกระแสแห่งอิทัปปัจจยตา.
 เรามาสมมติเอาเองว่า ของเราหรือของกู; พอมันไม่
 เป็นไปตามที่กูต้องการ ก็มานั่งร้องไห้อยู่ พอเผอิญมันเป็น
 ไปตามที่ต้องการ ก็มานั่งยินดีหัวเราะว่าเหมือนกับคนบ้าอยู่
 มันไม่สนุกทั้งนั้นแหละ. เรื่องหัวเราะหรือเรื่องร้องไห้ มัน

ไม่สนุกทั้ง ๒ อย่าง ; มันไม่ควรจะหัวเราะ, มันไม่ควรจะร้องไห้, มันควรจะอยู่เป็นปกติ.

จำคำว่าปกติไว้บ้าง หยุดสงบปรกตินั้นจะเป็นนิพพาน, จะมีความหมายแห่งนิพพาน. ถ้ามันฟูขึ้นไปเป็นหัวเราะยินดีเพราะได้ มันก็เป็นความบ้าอย่างหนึ่ง, ถ้ามันแฟบลงไปเพราะเสียใจ เพราะไม่ได้ เพราะกลัว เพราะอะไรก็ตาม มันก็เป็นความบ้าอีกอย่างหนึ่ง, ไปสุดเหวี่ยงคนละทาง. เพราะไม่เห็นอิทัปปัจจยตา เพราะจิตนั้นโง่ จิตนั้นไม่มีปัญญาเรื่องอิทัปปัจจยตา จิตนั้นจึงได้ยินดี เมื่อมีสิ่งมายั่วให้ยินดี, ยินร้ายเมื่อมีสิ่งมายั่วให้ยินร้าย ; ทั้ง ๒ อย่างนี้เป็นความโง่เท่ากัน เพราะไม่ได้หยุดพักผ่อน, มันมีแต่กระโดดโลดเต้น เหมือนกับลิงที่เขาจับมาเล่นละคร, เขาเคาะไม้ให้มันกระโดดอยู่เสมอ. ทำไมไม่คุยตัวเองอย่างนั้นบ้าง? เดี่ยวบ้างจันนี่มาเคาะ เดี่ยวบ้างจันนี่มาเคาะ เดี่ยวบ้างจันนี่มาเคาะ ไ้ลึงตัวนี้มันก็กระโดดเหิงๆ อยู่เสมอไป นี่คือคนที่ไม่มองเห็นอิทัปปัจจยตา มันต้องกระโดดโลดเต้นไปตามเหตุปัจจัยที่เข้ามาปรุงเต้ง ที่ตนไม่รู้เท่าไม่รู้ทัน.

^๕ ความเป็นอิทัปปัจจยตา เป็นอย่างนั้น มันมี
 อยู่ในโลกร หรือยิ่งกว่าโลก คือมันทุกสิ่งก็แล้วกัน ในทุก ๆ
 ปริมาณที่มันประกอบกันขึ้นเป็นโลกนี้ รวมทั้งตัวเราด้วย.
 ร่างกายเราทุก ๆ ปริมาณ เป็นไปตามกฎของอิทัป-
 ปัจจยตา, ที่หลาย ๆ ปริมาณมาประกอบกันขึ้นเป็นอนุ มัน
 ก็เป็นไปตามกฎของอิทัปปัจจยตา, หลาย ๆ อนุมาประกอบ
 กันขึ้นเป็นเซลล์ มันก็เป็นไปตามกฎของอิทัปปัจจยตา,
 หลาย ๆ เซลล์เป็นส่วนหนึ่งของร่างกายส่วนหนึ่ง มันก็เป็นของ
 ที่เป็นไปตามกฎของอิทัปปัจจยตา. รวมกันแล้วทั้งเนื้อทั้ง
 ตัวทั้งหมดยังสัน มันก็เป็นไปตามกฎของอิทัปปัจจยตา,
 ฝ่ายร่างกายก็เป็นไปตามกฎอิทัปปัจจยตา, ฝ่ายจิตฝ่ายใจฝ่าย-
 วิญญาณ มันก็เป็นไปตามกฎของอิทัปปัจจยตา. นี้เรียกว่า
 มีอำนาจเหนือสิ่งใด สิ่งใดที่อยู่ในทุกสิ่งที่เราเรียกว่าตัวเรา
 หรือเรียกว่าของเรา ถ้ามองกันอย่างนี้ก็เรียกว่า มองเห็น
 อิทัปปัจจยตา.

ทุกอย่างเป็นปรกติได้ ต้องมีความถูกต้อง.

ที่นี้ก็ต้องเห็นต่อไปว่า มันต้องเป็นความถูกต้อง
 ของทุกสิ่ง, เป็นความถูกต้องของทุกสิ่งที่เกี่ยวพันกันอยู่

มันจึงปรกติดอยู่ได้; ถ้าไม่ถูกต้องสำหรับจะอยู่ มันก็จะ
 ต้องวินาศจิบหายละลายสูญหายไป. ถ้าสิ่งใดปรากฏอยู่ มันก็
 เรียกว่ามันมีความถูกต้องอยู่ในขณะนั้น; เช่นเดี๋ยวนเรามี
 ความถูกต้องอยู่ ก็เป็นมนุษย์ที่มีชีวิตอยู่, มาบังกันอยู่ที่นี้.
 ลองไม่มีความถูกต้อง มันก็ตายใส่โลงเผาแล้ว, หรือว่าถ้า
 เดี๋ยวนมันเกิดความไม่ถูกต้องอย่างใดอย่างหนึ่งขึ้นมา มันก็จะ
 ต้องล้มตายลงไปที่นี้ เหมือนที่คนเป็นลมตาย เส้นโลหิต
 แตกตาย หัวใจวายตาย, อะไรก็ตาม, มันเกิดความไม่ถูกต้อง
 ขึ้นมาแล้ว มันก็จะต้องเป็นไปตามเหตุอันนั้น. ถ้าไม่
 ถูกต้อง มันก็สำหรับจะแตกตาย, ถ้าถูกต้องมันก็สำหรับจะ
 ปรากฏอยู่ จะยังคงอยู่. ฉะนั้นการที่เรานั่งกันอยู่ที่นี่
 ก็เพราะมันมีความถูกต้อง, มีความถูกต้อง ถ้าจะพูดว่า
 ร้อยอย่างพันอย่าง ก็ยังน้อยไป ต้องพูดว่าหมื่นอย่างแสนอย่าง
 ล้านอย่าง จึงจะใกล้เคียงความจริง.

เดี๋ยวนเราไม่ปวดหัว ไม่ปวดศีรษะนะ, ที่เป็นหมอม
 ก็จะบอกได้ว่า เพราะมีความถูกต้องอะไรอยู่ก็อย่าง เราจึงไม่
 ปวดศีรษะ. ถ้าว่ามีเรื่องไม่ถูกต้อง เรื่องท้อ เรื่องใส่
 เรื่องจุก เรื่องคอก เรื่องตรงไหนอย่างใดอย่างหนึ่ง มันก็จะ

ปวดศีรษะ, และมูลเหตุอันนั้นมีตีสืบ ๆ อย่าง. ^๕เดี๋ยวนี้
 เราไม่เจ็บตา ไม่ปวดหู ไม่ปวดคอ ไม่ปวดสะเอว ไม่ปวด
 ไม้เท้าก็สืบปวด ซึ่งแต่ละปวดๆ ^๕นี้มีมูลเหตุได้เป็นสืบ ๆ อย่าง
 คุณกันแล้วมันเป็นพันอย่างหมื่นอย่างแสนอย่าง; เพราะว่า
 ร่างกายนี้ประกอบขึ้นด้วยส่วนประกอบนับด้วยสืบ ๆ อย่าง
 ร้อยอย่างพันอย่าง, แต่ละอย่าง ๆ ของมัน ก็มีความถูกต้อง
 เป็นสืบ ๆ อย่างอีก. นี่ต้องมีความถูกต้องนับเป็นหมื่น ๆ อย่าง
 แสนอย่าง เราจึงไม่รู้สึกรปวด. ทำไมเราไม่มองเห็นความจริง
^๕ข้อนี้ ว่าสิ่งที่เรียกว่าความถูกต้องนั้น มันมีความสำคัญ
 อย่างไร?

^๕นี่เป็นข้อที่จะต้องมองกันแล้วว่า มัน ^๕ต้องมีความ
 ถูกต้องตามกฎหมายเกณฑ์ของอิทัปปัจจยตา, มันจึงจะตั้งอยู่
 หรือปรากฏอยู่; ถ้ามันไม่ถูกต้อง มันก็จะต้องสูญหายไป,
 หรืออย่างน้อยมันจะต้องเจ็บปวดกระวนกระวาย ทนอยู่ไม่ได้
 จะต้องร้องโอย ๆ. ^๕นี่ความถูกต้องมันเป็นอย่างนั้น มัน
 มากมายอย่างนั้น แล้วมันเป็นสิ่งที่เฉียบขาดอย่างนั้น เป็น
 ความจริงที่สุด, พระพุทธเจ้าท่านจึงนำมาสอน มาตรัสว่า มัน

เป็นอาทิพรหมจรรย์ คือเรื่องอิทัปปัจจยตานั้น เป็นอาทิ
พรหมจรรย์.

ถ้ามันถูกต้องตามกฎของอิทัปปัจจยตา มันก็อยู่
มันไม่แตกดับ, ถ้าไม่ถูกต้องมันก็แตกดับ. และว่า ถ้าจะ
อยู่อย่างเป็นสุข ผาสุกไม่มีทุกข์เลย มันก็ยังมีความต้องการ
ที่จำกัดแคบเข้ามา คือธรรมะที่จะต้องปฏิบัติ เพื่อความ
เป็นอยู่ที่เป็นสุขยิ่ง ๆ ขึ้นไป. อย่างที่ท่านทั้งหลายก็อุตส่าห์
เรียน อุตส่าห์ศึกษา อุตส่าห์ปฏิบัติ อุตส่าห์ลงทุนแสวงหามา,
เช่นมาหนักมาเพื่อจะศึกษาเรื่องนี้ เพื่อจะปฏิบัติเพื่อดับทุกข์
เพื่อไม่เป็นทุกข์ ทั้งหมดนั้นล้วนแต่เป็นเรื่องอิทัปปัจจยตา.
นี่พูดได้ว่า ท่านต้องศึกษาว่า ทำอย่างไรจึงจะไม่มี ความ
ทุกข์ ก็คือว่าจะมีปัจจัยอย่างนี้ ๆ ๆ เพื่อไม่มี ความทุกข์,
เมื่อมีปัจจัยอย่างนี้ ๆ แล้วอย่างนี้ ๆ ก็เกิดขึ้น คือไม่มี
ความทุกข์.

ฉะนั้นขอให้มองเห็นชัดลงไปว่า ทุกอย่างมัน
ขึ้นอยู่กับกฎเกณฑ์ของอิทัปปัจจยตาทั้งนั้น : จะดับไป
จะวินาศก็กฎฝ่ายดับ, จะอยู่ได้ก็เพราะมีกฎฝ่ายที่ ถูก
หรือฝ่ายที่อยู่, หรือถ้าจะให้อยู่อย่างที่มีความสุขยิ่ง ๆ ขึ้นไป เพื่อ

บรรลุดังนิพพาน ก็มีกฎเกณฑ์ของอิทัปปัจจยตา, ที่ปฏิบัติ
แล้วก็จะเลื่อนสูงขึ้นไป จนถึงกับบรรลुพระนิพพาน.

ความถูกต้องยอมเกี่ยวของซึ่งกันและกัน.

ขอให้มองเห็นว่า ความถูกต้องมันมีอยู่มากมาย
แล้วมันก็เกี่ยวของซึ่งกันและกัน ; ดังนั้นอาตมาก็จะยก
ตัวอย่างมาให้ฟังเพียงสัก ๔ อย่าง หรือ ๔ ประเภท คือว่า :
ธรรมชาติทั่วไป นี้ก็อย่างหนึ่ง, แล้วตัวเราที่เกี่ยวข้อง
กันอยู่กับธรรมชาตินั้น, แล้ว สันติภาพของมนุษย์ ก็
เกี่ยวข้องกันอยู่กับคนในโลก, แล้ว พระนิพพานนั้น
เป็นจุดหมายปลายทางของสิ่งที่มีชีวิต. สิ่งที่มีชีวิตนี้
มันมีชีวิตเพื่อไปสู่พระนิพพานในวาระสุดท้าย, ถ้ายังไม่ถึง
นิพพาน มันก็ต้องวนเวียนอยู่ที่นี้, วนเวียนอยู่ที่นี้ :
ร้องให้อีกหัวเราะอีก, ร้องให้อีกหัวเราะอีกอยู่ที่นี้ เรื่อยไป ๆ
จนกว่าจิตจะลุดถึงระดับที่เรียกว่าพระนิพพาน, คืออยู่เหนือ
อำนาจที่มาทำให้หัวเราะหรือร้องไห้ มันก็เลิกร้องไห้ เลิก
หัวเราะ อยู่ปรกติ.

**เรื่องที่ ๑ กฎอภิปัจจยตาที่ถูกต้องต่อ
ธรรมชาติ,** กฎของอภิปัจจยตาอย่างที่ว่านั้น มันถูกต้อง
ที่สุดแล้ว ถูกต้องต่อธรรมชาติ, ใช้คำว่าธรรมชาติ ก็
หมายถึงถูกต้องต่อกฎของธรรมชาติด้วย มันเป็นตัวธรรมชาติ
เป็นตัวกฎของธรรมชาติ อยู่ในธรรมชาติ ไปได้โดย
ธรรมชาติ. ขอให้มองที่ธรรมชาติ แล้วก็จะพบว่า กฎของ
อภิปัจจยตาถูกต้องกับเรื่องของธรรมชาติ ในฐานะที่
เป็นตัวธรรมชาติก็มี, ในฐานะที่เป็นตัวกฎของธรรมชาติก็มี.

ดูในข้อที่ว่า **สิ่งทั้งหลายมันเปลี่ยนแปลงไป,**
เปลี่ยนแปลงไปอย่างน่าอัศจรรย์ที่สุด, น่าอัศจรรย์ตรงที่ว่า
มันรอดอยู่ได้ มันรอดอยู่ได้. **ทำไมลูกไก่มันฟักออกมา
เป็นตัวจากไข่?** ที่จริงคนก็เคยเห็น เห็นกันทุกคน แต่มัน
ก็เหมือนกับไม่เห็น เพราะไม่ได้สนใจ ว่ามันเป็นไปตาม
กฎเกณฑ์ของธรรมชาติอย่างไร; เห็นเป็นของไม่รู้ไม่ชี้
มันเป็นของมันเอง, อย่างมากก็จะพูดได้ว่า มันเป็นอย่างนั้น
เอง, เช่นว่าไข่ไก่มันจะฟักออกมาเป็นตัวลูกไก่นี้ ทำไมมันจึง
เป็นไปได้? หรือ **ทำไมแม่ไก่มันจึงรู้จักฟักไข่** และมันรู้จักทำ
ทุกอย่างหลายๆ อย่าง นับตั้งแต่ว่ามันต้องพลิกไข่ กลาง

คืนพลิกหลาย ๆ ครั้ง^๕. มันพับอยู่ใต้เก้าอี้^๕, อาตมาได้ยื่น
มันคนคืนหนึ่ง^๕ตงหลาย ๆ ครั้ง. *ทำไมไก่อมันจึงรู้จักกลับใช้
พลิกใช้,* แล้วมันยังมีอะไรอีกหลายอย่าง ที่ธรรมชาติทำให้
เป็นไปได้โดยธรรมชาติ. โดยอุณหภูมิต่างนั้น ไช้มันก็
จะเป็นตัว, ถ้าอุณหภูมิต่าง^๕นั้น มันก็ไม่ใช่ตัว มัน
ก็ตายหมดอย่าง^๕นั้นเป็นต้น. มันก็อุณหภูมิต่างกับตัวแม่ไก่
อย่าง^๕นั้น มันก็ใช้เวลาเท่า^๕นั้น ประมาณ ๒๗—๒๘ วัน มันก็
เป็นตัว แล้วมันก็เหมือนกันทุกไข่ทุกไก่, นี่มันละเอียด
ประณีตอยู่ใน^๕นั้นมากมายเหลือเกิน.

นั่นแหละคืออำนาจของอิทัปปัจจยตา ซึ่งมีความ
ถูกต้องอยู่ในตัวเองอย่างสลบซับซ้อน กว่าที่มนุษย์จะ
ทำได้ หรือจะให้พระเจ้าทำ ก็เชื่อว่าทำไม่ได้ พระเจ้าจะมี
เวลาไหนมาจับพิถีพิถัน ให้มันถูกต้องไปหมดอย่าง^๕นั้น. แต่^๕
มันก็เป็นไปได้ โดยลำพังสัตว์ที่เป็นเพียงไก่เท่า^๕นั้นเอง,
ไข่ไก่ก็ฟักออกมาเป็นตัวได้ นี่ความถูกต้องของอิทัปปัจจยตา
ทำไมข้าวเหนียว^๕หนึ่งจืด ๆ กลายเป็นข้าวหมากที่หวาน ๆ ได้
ใครมันทำให้? คนโง่กินเข้าไปเท่าไร ๆ เคยกินข้าวหมาก

เท่าไร ๆ ก็ไม่รู้ว่าทำไมมันจึงเป็นอย่างนั้นได้, แล้วก็ไม่มีใคร
ว่า นี่ก็เป็นไปตามกฎของอิทัปปัจจยตา.

ยกตัวอย่างมาเพียงเท่านั้น อย่างเดียวเท่านั้นมันก็พอ
แล้ว เพราะทุกอย่างก็ร้อยก็พันอย่าง หมื่นอย่างแสนอย่าง
ล้านอย่าง มันก็เป็นไปตามกฎนี้. นี้เรียกว่ามัน เป็นกฎ-
อิทัปปัจจยตา ส่วนของธรรมชาติ, ถูกต้องตามกฎของ
ธรรมชาติ, สลับซับซ้อนลึกซึ้งเกี่ยวพันกันเหลือที่จะกล่าวได้
แล้วมันก็มีผลออกมา.

นี่เรียกว่าทั้งสากลจักรวาล คือมันจะมีอีกก็ร้อย
จักรวาลก็ไม่รู้ แต่ว่า ทุก ๆ จักรวาลจะต้องมีกฎเกณฑ์
อันเดียวกันเท่านั้น คือกฎของอิทัปปัจจยตา ครอบงำ
อยู่ทั่วทุก ๆ จักรวาล. โลกนี้มันเล็กน้อยถ้าไปเทียบ
จักรวาล และมันยังมีอีกไม่รู้ว่ามีกี่จักรวาล มีกี่หมื่นจักรวาลก็
ไม่รู้, ทุก ๆ จักรวาลนั้น มันมีกฎของอิทัปปัจจยตา ปกครอง
อยู่ สิ่งใดที่อยู่ ควบคุมอยู่อย่างถูกต้อง, อย่างนี้เราเรียกว่า
กฎของอิทัปปัจจยตาที่ถูกต้องต่อธรรมชาติ ธรรมชาติ
ตัวธรรมชาติก็ดี ตัวกฎของธรรมชาติก็ดี ตัวหน้าที่ตาม
กฎของธรรมชาติ ที่ต้องมีขึ้นก็ดี ผลจะเกิดขึ้นก็ดี ล้วนแต่

ความไม่รู้อิทัปปัจจยตา ทำให้เกิดความรู้สึก
ขึ้นมาว่าตัวเรา; ถ้ารู้อิทัปปัจจยตา มันก็จะรู้ว่าเป็น
อิทัปปัจจยตา ไม่ใช่ตัวเรา ไม่มีตัวเรา. ฉะนั้น การรู้
อิทัปปัจจยตา ทำให้รู้ว่า ไม่มีตัวเรา ไม่ใช่ตัวเรา ไม่ใช่
ของเรา, เป็นกระแสแห่งอิทัปปัจจยตา ตามกฎของ
ธรรมชาติว่า เพราะมีสิ่งนี้ สิ่งนี้เป็นปัจจัย สิ่งนี้ สิ่งนี้จึง
เกิดขึ้น.

นับตั้งแต่จุติมาปฏิสนธิในท้องแม่ เติบโตขึ้นมา
คลอเคลีย เป็นมาๆ พุดได้ เดินได้ ทำอะไรได้ทุกอย่าง
จนกระทั่งมานั่งอยู่ที่นี้ แล้วไม่เท่าไรก็จะแตกตายทำลายไป,
นั่นมันล้วนแต่เป็นเพราะกระแสแห่งอิทัปปัจจยตา. มันเป็นตัว
ตัวเราเองเสียมากกว่า ที่จะพุดว่าเป็นกฎ; แต่ที่จริงเราก็
จะต้องเรียกว่า มันเป็นกฎของอิทัปปัจจยตา ควบคุมอยู่ที่
ธาตุทั้งหลาย ธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุไฟ ธาตุลม ธาตุอากาศ
ธาตุวิญญาณ ธาตุอะไรทุกธาตุที่มาประกอบกันขึ้น, เป็นสิ่ง
ที่เราเรียกกันว่าตัวเรา.

นี่พุดไปตามความไม่รู้ จึงพุดว่าตัวเรา ที่แท้เป็น
ธรรมชาติ ที่เป็นไปตามกฎของอิทัปปัจจยตา, มันก็มี

ตัวเราที่เป็นตัวเราของอวิชา ความไม่รู้, เป็นตัวเราของอวิชา, ตัวเราจริงมันไม่มี. นี่อวิชามันก็ทำให้เกิดกิเลสเป็นตัวเรา, ตัวเราเป็นความรู้สึกของกิเลส. ฉะนั้นกิเลส มันก็จะเอาตามกิเลส, เอาตามความต้องการของกิเลส ไม่ยอมรับกฎอิทัปปัจจยตา.

เกิดมาไม่เท่าไร มันก็มีความเปลี่ยนแปลงไป เราก็ไม่อยากจะให้เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ว่ากิเลสมันไม่ต้องการ. กิเลสมันต้องการอย่างไร กิเลสมันต้องการให้เปลี่ยนแปลงไปอย่างนั้น, แล้วกิเลสมันก็บังคับอิทัปปัจจยตาไม่ได้, อิทัปปัจจยตามันก็บังคับให้ร่างกายเปลี่ยนไปตามกฎของอิทัปปัจจยตา.

อย่างว่าเกิดมาไม่เท่าไร มันก็ต้องแก่ชราเนี่ย ผมมันขาว, กิเลสมันไม่ยอมจะเอาตามกิเลส ก็ต้องยอมผม, ต้องไปหายยอมผมที่ขาวให้มันดำ กิเลสมันไม่ยอมรับ. อิทัปปัจจยตา มันต่อสู้ มันแย่งชิงเอามา เอาไปซื้อยามาย่อมผม, มันก็หลอก, กิเลสเนี่ยอีกแหละว่า ไม่ต้องเป็นไปตามความแก่, หรืออย่างนั้นมันก็รู้ว่า นี่มันเป็นเรื่องหลอก : เรายอมผม เราไม่ยอม เราก็ต้องยอมผม. ถ้าหนังมันยุ่น มันก็ต้อง

ไปหาหมอ, ช่วยผ่าตัดตกแต่งให้หนังมันตึงนี่, อุตสาหกรรม
 แต่งหน้าที่ย่นให้เป็นหน้าตึง คุณเป็นคนหนุ่มคนสาว มันก็
 เกิดขึ้นในโลก. คนแต่ก่อน เขาไม่ได้ทำกันอย่างนี้, เขา
 ไม่ได้ย้อมผม หรือเขาไม่ได้ดึงหน้าที่ย่นให้ตึงเหมือนคน
 สมัยนี้ เพราะว่าเขายอมรับในกฎอิทัปปัจจยตา ยิ่งกว่า
 คนสมัยนี้. ดังนั้น คนสมัยนี้ จะต้องเสียเงินอีกเยอะ,
 เสียเงินจะต่อสู้กฎอิทัปปัจจยตา : ผมขาก็จะย้อม หนัง
 หย่อนก็จะผ่าตัดดึงให้ตึง นี่เขาไปดึงกันถึงเมืองนอก ข้ามน้ำ
 ข้ามทะเลเสียค่าเรือบินเป็นหมื่นเป็นแสน ไปเมืองนอกเพื่อ
 ดึงหน้าให้ตึง. นี่เพราะไม่ยอมรับกฎอิทัปปัจจยตา.

นี่มันเนื่องกับตัวเรา มันบังคับตัวเรา มันมี
 ความถูกต้องของมันเอง; นี่เราไม่ยอม เราไม่ยอม, เรา
 ไม่เป็นอย่างนั้น, เราไม่ยอมรับว่ามันเป็นอย่างนั้น, เราก็ตอง
 กลัว. เช่นเราจะต้องเจ็บไข้ เมื่อเราไม่ยอมรับ, เราก็ตองกลัว
 ความเจ็บไข้. เมื่อเราจะต้องตายตามกฎอิทัปปัจจยตา เรา
 ไม่ยอมรับ, เราก็ตองกลัวตาย. หรือว่าไม่ต้องเกี่ยวกับเจ็บไข้
 หรือตาย มีสิ่งที่ให้กลัว : กลัวว่าจะไม่ได้อย่างที่เรากำลัง
 เราก็ตองกลัว เราก็ตองกลัว, เราก็ตองกลัว, เราก็ตองกลัว

ศัตรู เรากลัวอะไรทุกอย่าง, แม้แต่เสียงแกร๊กหนึ่งเราก็สะดุ้ง
เราสะดุ้งแล้วเราก็หวาดเสียว แล้วเราก็มีจิตใจที่วิ่งหนี.

ในภาษาบาลีมีอยู่ ๓ คำ *ฉมฺภี* แปลว่า *หวาดเสียว*
อฺตุตาโส แปลว่า *สะดุ้ง* *ปลาญ์* แปลว่า *วิ่งหนี* แต่คนที่ไม่รู้
ความจริง หรือไม่รู้ภาษาที่ถูกต้อง ก็คิดว่าสะดุ้งอย่างที่คน
มันสะดุ้ง, หวาดเสียวอย่างที่คนหวาดเสียว, วิ่งหนีอย่างที่วิ่ง
๒ ตื่น ปลิวไปเลยนี่. มันไม่ต้องอย่างนั้น มันไม่ต้องถึง
อย่างนั้น, มันก็อย่างนั้นแหละ; แต่ว่าที่มันละเอียดกว่านั้น
ก็มี เพราะว่ามันหนึ่ง ๆ อยู่กันก็ยังคงสะดุ้ง.

เมื่อคนอายุมากเข้าก็จะต้องมีการสะดุ้ง สะดุ้งโดยที่
ไม่รู้ว่าจะสะดุ้งทำไม; นี่สะดุ้งของอวิชา, สะดุ้งของกิเลส
ตัณหาที่มันยึดมันถือมัน มันก็สะดุ้งได้ โดยที่ไม่ต้องรู้ว่ามันมี
เหตุอะไร, แล้วมันก็หวาดเสียวอย่างยิ่ง แม้มันจะนอนอยู่
ในห้องหับที่แน่นหนาถาวร ห้องทำด้วยเหล็กมันก็ยัง
หวาดเสียว, แล้วจิตมันก็คอยวิ่งหนี วิ่งหนีอารมณ์ชนิดนี้
ก็มีความหวาดกลัวมีความผวา ผ่นร้ายอย่างนั้น, มันก็นอน
ไม่หลับ; จะสวดมนต์เท่าไรมันก็นอนไม่หลับ, จะกินยา
นอนหลับสักเท่าไรมันก็นอนไม่หลับ เพราะมันมีความสะดุ้ง

หวาดเสียวและวิงหนี อยู่ในส่วนลึกของจิตใจ เพราะมัน
 ไม่ยอมรับกฎของอิทัปปัจจยตา. ไม่ยอมเหมือนกันว่าต้อง
 ย่อมผม ไม่ยอมให้ผมขาวต้องยอมผม มันไม่ยอมอย่างนั้นแหละ
 มันจึงต้องมีการต่อสู้ซึ่งอยู่ในภายใน จึงนอนหวาดเสียว
 นอนสะดุ้ง, นอนอยู่ด้วยจิตใจที่วิงหนี เหมือนกับวิงหนีอะไร
 อยู่เรื่อยอย่างนั้น.

นั่นคือ คนธรรมดาที่สุด ที่ไม่เข้าถึงกฎของ
 อิทัปปัจจยตา มาตั้งแต่แรกเริ่มเดิมที ไม่ยอมรับเอา ไม่ยอม
 ปลงลงไปว่า เพราะสิ่ง^๕ สิ่งนี้เป็นบัจจย สิ่ง^๕ สิ่ง^๕จึงเกิดขึ้น
 เขาไม่ยอมรับ. ฉะนั้นเขาจะรู้สึกว่าจะเกิดบ้าง ว่าตายบ้าง ว่า
 ใต้บ้าง ว่าเสียบ้าง เป็นคู้ๆ คู้ๆกันไป สำหรับที่จะยินดี
 หรือยินร้าย.

กฎของอิทัปปัจจยตา มันมีความถูกต้องของ
 มันเอง เราเป็นเด็กคือ เราไม่ยอมรับ, เราที่ต้องมาทำอะไร
 หลายนๆอย่าง ซึ่งเป็น การต่อสู้กับกฎของอิทัปปัจจยตา;
 แต่แล้วเราก็แพ้ทุกที, พ่ายแพ้ทุกทีอย่างแน่นอนที่สุด.

นี่กฎของอิทัปปัจจยตา มันถูกต้องต่อสิ่งที่เรียกว่า
 เรา หรือคนเรา มันควบคุมเต็มที่; พอเราไม่ยอมรับ

มันก็มี การต่อต้าน ผลของการต่อต้านก็คือความหวาดเสียว, ความสะอึก ความวิงวอน ใต้สำนึก, ใต้สำนึกคือภายใต้ความรู้สึกของระบบประสาทภายนอก มันเป็นอยู่ในส่วนลึกในภายใน.

ฉะนั้นขอให้มองดูด้วยว่า ให้ยอมรับกฎของอิทัปปัจจยตา เรียกว่า สมัครเป็นไปตามกฎของอิทัปปัจจยตา เพื่อว่าจะไม่กลัวความเจ็บไข้, จะไม่กลัวความตาย จะไม่กลัวความวิบัติ ความวิปริตอะไรต่าง ๆ ทุก ๆ อย่าง เราก็จะไม่กลัว.

เอ้า, ที่นี้พูดแล้ว ก็พูดไปให้ตลอดว่า **เรื่องที่ ๓**
อิทัปปัจจยตาที่ถูกต้องต่อสันติภาพของโลก.

คำว่า สันติภาพนี้ ท่านทั้งหลายก็ได้ยินได้ฟังกัน อยู่ทั่วไป จนเข้าใจได้ว่า มนุษย์เราต้องการสันติภาพ, ต้องการให้โลกมีสันติภาพ แล้วจึงอยู่กันเป็นความสุข. แต่เราก็ไม่ได้ทำให้ถูกต้องตามกฎของอิทัปปัจจยตา ว่าสันติภาพมันจะมีอยู่ได้อย่างไร, กฎของอิทัปปัจจยตามันเขียนขาดต่อการที่ว่า โลกนี้จะมีสันติภาพได้อย่างไร, โลกนี้จะไม่มีความสันติภาพก็ด้วยเหตุใด.

เราเรียกร้องสันติภาพ แต่เราก็ไม่ได้ทำชนิดที่จะให้เกิดสันติภาพ คือเราไม่ได้ทำตามกฎเกณฑ์ของอิทัปปัจจยตา เพื่อให้เกิดสันติภาพ; แต่เราก็ตะโกนหาสันติภาพ. นี่คือเรื่องว่าเรามันเป็นคนหลอกลวง เป็นคนไม่จริง : ปากว่าต้องการสันติภาพ, แต่การกระทำมันไม่ได้กระทำไปเพื่อสันติภาพ.

ฉะนั้น ในโลกนี้กำลังหน้าไหว้หลังหลอก ต่อสิ่งที่เรียกว่าสันติภาพ, หรือว่าหน้าไหว้หลังหลอกต่อคำเรียกร้องของตัวเอง. คำเรียกร้องของตนเองเรียกหาสันติภาพ แต่แล้วก็ทำไปในทางที่มันตรงกันข้าม, หน้าไหว้หลังหลอกต่อคำเรียกร้องของตนเอง, หน้าไหว้หลังหลอกต่อกฎของอิทัปปัจจยตาที่มันเกี่ยวกับสันติภาพ กลายเป็นว่าเรานี้แหละต่อต้านสันติภาพ ไม่ให้โลกมีสันติภาพ, ทั้งที่ปากเรียกร้องว่าเราต้องการสันติภาพ. ก็ลองคำนวณดูว่า มันเป็นคนโกหกสักกี่มากน้อย? ปากมันเรียกร้องสันติภาพ แต่การกระทำทั้งหมดเป็นเพื่อตัวกู, เพื่อประโยชน์แก่ตัวกู ไม่ใช่เพื่อสันติภาพ, บุษากิเลส บุษาพระเจ้ากิเลส ยอมเป็นทาสของกิเลส แล้วจะเรียกร้องหาเสรีภาพได้อย่างไร.

ถ้าไม่ได้นิพพานก็เหมือนกับว่าไม่ได้เป็นมนุษย์ คือไม่มี
 ตีอะไร. แต่แล้วเราก็ยอมสละขว้างทิ้งพระนิพพาน
 เพราะว่าจะจะเป็นไปตามกิเลส, ไม่ยึดอย่างมั่นคง ในกฎของ
 อิททัปปัจจยตาที่จะปฏิบัติเพื่อการบรรลุถึงนิพพาน.

เดี๋ยวนี้ปากก็ร้องว่า นิพพาน ปัจจโย โหตุ ขอให้เป็น
 ปัจจยแก่พระนิพพาน. เมื่อตอนเช้าก็ได้ยินใครร้องว่า
 อย่างนี้. ทุกคนนี้ต้องการให้ไปสู่พระนิพพาน, เป็น
 ปัจจยแก่พระนิพพาน. แต่มาดูที่ การกระทำมันไม่เป็น
 อย่างนั้น มันยังเป็นไปเพื่อจะเอาอย่างนั้น เพื่อจะเอา
 อย่างนี้ ตามกิเลส. แม้แต่จะไปสวรรค์นี้ ก็เพราะว่า
 สวรรค์มันมีสิ่งที่สนองกิเลสมากกว่าเมืองมนุษย์, ก็เลยอยาก
 ไปสวรรค์; ไม่ใช่ว่าในเมืองสวรรค์นั้น มันจะหยุดเสียซึ่ง
 กิเลส, ไม่ต้องยินดียินร้ายไปตามอำนาจของกิเลส.

นี้เรายังไม่ได้จรรงรักภักดีต่อพระนิพพาน; เรายัง
 อยู่ฝ่ายกิเลสอยู่. อิททัปปัจจยตาก็จัดให้ หาให้ มอบให้เป็น
 ผลของกิเลส, ทั้งที่ว่า อิททัปปัจจยตานี้ถูกต้องต่อพระนิพพาน,
 ถูกต้องที่จะมอบหมายพระนิพพานให้แก่คนเรา. เราก็ยังไม่รู้
 ยังไม่ยอมรับเอากฎอิททัปปัจจยตา ไปประพฤติปฏิบัติ

ให้ถึงขนาดที่จะบรรลุนิพพาน, นิพพานก็ไม่อยู่ใน
 ความหวังอันแท้จริงของเรา ไม่สนใจอย่างยิ่ง ไม่อยากได้
 อย่างยิ่ง, จนกว่าเมื่อไรเราจะมีความรู้เรื่องนี้อย่างสมบูรณ์
 ถูกต้อง ก็รู้ว่าอิทัปปัจจยตาเป็นอย่างไร, มีอยู่อย่างไร
 ประพฤติตามกฎนี้อย่างไร จึงจะบรรลุพระนิพพาน.

การบรรลุพระนิพพาน มันไม่ถึงได้ด้วยกาไป;
 มันถึงได้ด้วยการประพฤติกกระทำให้ถูกต้องตามกฎของ
 อิทัปปัจจยตา : เรื่องตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ก็ต้องถูกต้อง,
 เรื่องรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธรรมารมณ์ ก็ถูกต้อง,
 เรื่องวิญญาณที่เกิดขึ้นทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ก็ให้ถูก
 ต้อง เรื่องผัสสะที่เกิดขึ้นอาศัยตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ก็ต้อง
 ฉลาด คือไม่โง่ คือถูกต้องนั่นเอง. ที่นี้เวทนาเกิดขึ้น
 การสัมผัส ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ก็ต้องถูกต้อง คือ
 ไม่มีกิเลสยึดครอง, ไม่มีตัณหายึดครอง จนให้โง่ให้หลง
 หลงไปในเวทนา ยินดียินร้ายไปในเวทนา. ถ้าเวทนา
 มันก็มีสติปัญญาควบคุม อยู่อย่างถูกต้องแล้ว มันก็ไม่
 เกิดตัณหา ไม่เกิดความอยากด้วยอวิชชา, ไม่มีตัณหากี
 ไม่มีอุปาทาน, ไม่มีอุปาทานก็ไม่มีความทุกข์. ความ

ทุกข์ทั้งปวงเกิดมาจากอุปาทาน, ยึดมั่นถือมั่นโดยความ
เป็นตัวตน หรือเป็นของตน.

นี่อิทัปปัจจยตาถูกต้องต่อพระนิพพาน, ต่อการไป
ยังพระนิพพาน, ต่อการบรรลุพระนิพพาน, ต่อการกระทำ
ให้พระนิพพานปรากฏออกมา เป็นอย่างยิ่ง. ^{นี้เรียกว่า}
อิทัปปัจจยตาถูกต้องต่อการที่มนุษย์จะบรรลุถึงนิพพาน.

นี่ครบ ๔ ประการแล้ว ว่า อิทัปปัจจยตานี้ถูกต้อง
ตามธรรมชาติ, ถูกต้องเพื่อธรรมชาติ, เป็นไปตามธรรมชาติ
อย่างถูกต้อง, อิทัปปัจจยตานี้ถูกต้องต่อตัวเรา. ตัว
เราที่เป็นผลของอวิชชานี้ จะต้องอาศัยอิทัปปัจจยตาเข้ามา
ชำระสะสาง เลิกโง่ เลิกหลงว่าเป็นตัวเราเสีย และถ้าจะ
เรียกว่าตัวเราก็เรียกแต่สมมติ, สมมติว่าเป็นตัวเรา สำหรับ
จะได้เป็นที่ตั้งแห่งการประพฤติปฏิบัติอย่างนั้น ๆ อย่างนั้น
เพื่อความรอดแห่งตัวเรา. แม้ว่าตัวเราจะเป็นมายา ก็ใช้
กันทั้งมายานั้นแหละ เพื่อให้ไปถึงสิ่งที่ต้องการคือหลุดพ้น
ออกไปจากมายา. อิทัปปัจจยตาถูกต้องแก่สันติภาพของ
โลก, โลกจะมีสันติภาพได้ก็แต่ด้วยตามกฎของอิทัปป-

บ้จยต๑. ในที่สดุ๑ท๑บ้จยต๑ถูกต๑งแ๑การบรรล
ถึงน๑พ๑น.

ถ้าเร๑ม๑งเห็น ร๑จ๑ก เข๑ใจแจ๑มแจ๑งต๑อ๑ท๑บ้จยต๑
เร๑จะย๑มร๑บ้; เต๑ยว๑นเร๑ไม๑ไ๑ย๑มร๑บ้ เพราะว๑ม๑งไม๑เห็น,
เร๑ไม๑ร๑จ๑กเม๑ว๑เร๑ร๑จ๑ก ม๑น๑ก๑งส๑ก๑เล๑ส๑ไม๑ไ๑. ก๑เล๑สม๑น๑จะ
เอ๑ไปต๑มที่ก๑เล๑ส๑ต๑งการ ไม๑อย๑กให๑เบ๑นไปต๑มค๑ว๑มจ๑ริง
ของ๑ท๑บ้จยต๑. บ้ญ๑ห๑ม๑น๑มี๑ย๑อย๑งน๑ เพราะเร๑ไม๑ร๑
เร๑อง๑ท๑บ้จยต๑ก๑มี, เร๑ร๑บ๑งต๑เร๑ส๑ก๑เล๑ส๑ไม๑ไ๑ ก๑เล๑ส
ม๑น๑ก๑ด๑งไปน๑ผ๑ย๑ที่ไม๑เบ๑นไปต๑มก๑ฎ๑ของ๑ท๑บ้จยต๑.
ม๑น๑จะต๑อ๑ต๑น๑ก๑ฎ๑ของ๑ท๑บ้จยต๑ เช่นว๑ม๑ข๑ว๑ข๑น๑ม๑น๑ก๑
จ๑ย๑ม๑ม, น๑ง๑ย๑น๑ข๑น๑ม๑น๑ก๑จะไปห๑ห๑ม๑ด๑งน๑ง อย๑งน๑
เบ๑นต๑น, ท๑ง๑ท๑รู๑ย๑ม๑น๑ก๑ไม๑ย๑มร๑บ้.

ฉ๑น๑น๑ เร๑จะต๑งม๑งเห็น; พ๑ม๑งเห็นเล๑ว
เร๑จะไม๑ล๑บ๑ก๑เล๑ย จ๑ง๑ย๑ จะส๑ม๑ม๑ร๑บ๑ร๑บ๑ด๑ว๑ให๑เข๑ก๑บ
ก๑ฎ๑ของ๑ท๑บ้จยต๑, ก๑จะก๑ว๑หน๑ไปต๑มก๑ฎ๑ของ๑ท๑บ้-
บ้จยต๑, จ๑น๑พระน๑พ๑น๑ปร๑ก๑ฎ๑ออก๑ม๑ หร๑อ๑เร๑ย๑กว๑บรรล
ถึงพระน๑พ๑น๑.

นิพพานไม่เป็นหมัน นิพพานมาอยู่กับมนุษย์ มา
 คุ้มครองมนุษย์ ให้มีชีวิตที่เยือกเย็น ไม่มีความเร่าร้อน.
 ชีวิตของใครเร่าร้อน ก็จงนึกถึงพระนิพพาน, คือชีวิต
 ที่เยือกเย็น โดยอาศัยกฎของอิทัปปัจจยตา เป็นเครื่องดำเนิน
 จากความร้อนของกิเลสค้นหาไปสู่พระนิพพาน ซึ่งเป็นของ
 เยือกเย็น โดยอาศัยกฎของอิทัปปัจจยตา. ชีวิตนี้ก็จะ
 เป็นของเย็น เพราะมีนิพพาน สัมกับสัตว์มนุษย์. สัตว์มนุษย์
 เป็นสัตว์สูงสุดกว่าสัตว์ทั้งหลาย แล้วไม่ใช่สิ่งที่ดีที่สุด มันก็
 ไม่ใช่มนุษย์แหละ; ถ้าเป็นมนุษย์คือสัตว์สูงสุดกว่าสัตว์
 ทั้งหมด ก็ต้องได้สิ่งที่สูงสุด ที่สัตว์จะพึงได้รับ.

อิทัปปัจจยตาเป็นเรื่องสำคัญที่สุด.

ฉะนั้น ขอให้สนใจในเรื่องของอิทัปปัจจยตา
 เอามาใช้ให้ถูกต้อง ถูกต้องกับเรา, ถูกต้องกับสันติภาพของ
 โลกของเรา, ถูกต้องกับธรรมชาติทั้งปวง ทั้งรูปธรรมและ
 นามธรรม, ถูกต้องต่อพระนิพพาน, ซึ่งมีไว้สำหรับทุกคน
 จนมองเห็นว่า นี่เป็นสิ่งที่เราต้องยอมรับ.

อิตฺถํ ปัจจยตา เชน กฏฺหของ ความถูกต้อง ที่ทุกคน
 จะต้องยอมรับกันนะโว้ย. นี่บอกกันด้วย ความถูกต้องของ
 กฏอิตฺถํ ปัจจยตา เป็นสิ่งที่ทุกคนจะต้องยอมรับ, บอกกันให้รู้.
 นี่คือนี่สิ่งที่เราจะต้องยอมรับกันนะโว้ย ก็จะได้ไม่มีอะไรผิดต่อ
 ความจริง ก็จะไม่ทำอะไรผิดต่อการที่จะบรรลุประนิพพาน ;
 ถ้าไม่อย่างนั้นมันจะไขว้กัน มันจะเป็นไปในทางที่ไม่พึง
 ประารถนา คือเป็นไปในทางของกิเลส, แล้วก็มี ความทุกข์
 เกิดขึ้น, มีความยุ่งยากลำบากเหลือประมาณ, ไม่สมกับที่ว่า
 ได้เกิดมาเป็นมนุษย์ เป็นพุทธบริษัท ได้รับพระพุทธศาสนา.

นี่ มาสรุปอยู่ที่นี้ เพราะเชื่อว่าทุกคนที่นั่งอยู่ที่นี้
 ต้องการจะไม่ให้เสียที่ที่เกิดมาเป็นมนุษย์ และพบพระพุทธ-
 ศาสนา, หรือว่าจะถือศาสนาอื่นไม่ใช่พุทธศาสนา ก็ล้วนแต่
 สอนให้ได้รับ สิ่งที่ดีที่สุดที่มนุษย์ควรจะได้รับ ด้วยกัน
 หนึ่ง ; แล้วสิ่งนั้นจะสำเร็จได้ เพราะประพตฺติถูกต้อง
 ตามกฏของอิตฺถํ ปัจจยตา. จึงขอให้เห็นว่า เรื่องอิตฺถํ
 ปัจจยตาเป็นเรื่องสำคัญที่สุดในพระพุทธศาสนา คือ
 หัวใจของพระพุทธศาสนา เามาไว้กับเราให้ยิ่งกว่าเอา
 พระเครื่องมาแขวนคอ. พระเครื่องแขวนอยู่ที่คอ มันก็

อยู่ที่คอ; แต่เราเอาพระธรรมไปใส่ไว้ในหัวใจ มันดีกว่า
เอาพระเครื่องแขวนไว้ที่คอ; เอาพระธรรมไปใส่ไว้ใน
หัวใจ ไปแขวนไว้ในหัวใจ จะแก้ไขความผิดพลาดที่มีตนมันท์
ให้หมดสิ้นไป, เกิดเป็นแสงสว่าง เป็นความถูกต้อง เป็น
ความจริง ให้ลุถึงผลถึงจุด คือดับทุกข์ได้โดยประการ
ทั้งปวง.

นี่ เรื่องถูกต้องของอิทัปปัจจยตา เรื่อง อานุภาพ
แห่งความถูกต้องของอิทัปปัจจยตา ขอโอกาสพูดเรื่อง
ความถูกต้อง รบกวณจิตใจของท่านทั้งหลาย มาเป็นเวลา
สมควรแล้ว, ควรจะหยุดพูดกันที่สำหรับวันนี้, พูดมากไป
กว่านั้นคนที่โมโหก็จะโมโหมากเกินขอบเขต.

แต่อย่างไรก็ช่วยจำกันไปทุกคน เข้าๆ เย็น ๆ ก็ช่วย
พูดออกมา, บอกตัวเองว่า เพราะสิ่งนี้ สิ่งนี้เป็นปัจจย
สิ่งนี้ สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น, เพราะสิ่งนั้น สิ่งนั้นเป็นปัจจย สิ่งนั้น
สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น, เพราะสิ่งใดสิ่งหนึ่งเป็นปัจจย สิ่งใดสิ่งหนึ่ง
จึงเกิดขึ้น. ขอให้พูดตั้งๆ ก็ได้ ก็ไม่ใช่เป่ามี้ให้เรดฟั้งแล้ว
เพราะว่าผู้พูดนั้นฟังถูกนี้ คนพูดฟังถูก จะเรียกว่าเป่ามี้ให้
เรดฟั้งอย่างไร, มันก็เป่ามี้ให้มนุษย์ฟัง, ให้มนุษย์เป็น

มนุษย์ยิ่งขึ้น ได้ใกล้ชิดพระพุทธองค์ยิ่งขึ้น ๆ, ไม่เท่าไร
ก็จะบรรลุธรรม ตามพระพุทธประสงค์เป็นแน่นอน.

การบรรยายในวันนี้ สมควรแก่เวลาแล้ว ขอยุติการ
บรรยาย เป็นโอกาสให้พระคุณเจ้า ได้สวดบทพระธรรม-
คณสาธยาย ส่งเสริมกำลังใจ ในการประพฤติปฏิบัติ
พระธรรมในพระพุทธศาสนา ยิ่ง ๆ ขึ้นไปเทอญ.

ปากอย่างใจอย่าง.

มีปากอย่าง ใจอย่าง หนทางสุข
ไม่เกิดทุกข์ เพราะยึดมั่น ฉันทถลง
ว่าคำพระ พุทธองค์ ทรงแสดง
อย่าระแวง ว่าฉันทลอก ยอกย้อนเลย.

อย่ายึดมั่น สิ่งใดๆ ด้วยใจตุ
ว่าตัวกู ของกู อยู่เฉยๆ
ปากพูดว่า ตัวกู อยู่ตามเคย
ใจอย่าเป็น อย่างปากเอ๋ย เหวี่ยงพวกเราๆ

พ. สุเมธ